Sisäministeriö
Inrikesministeriet

1.6.2021

Eduskunta
Hallinto- ja turvallisuusjaosto

Hallinto-ja turvallisuusjaosto keskiviikko 2.6.2021 klo 12.45 / VNS 4/2021 vp / Asiantuntijalausunto.

Eduskunnan hallinto- ja turvallisuusjaosto on pyytänyt sisäministeriön asiantuntijaa etäkuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston selonteosta sisäisestä turvallisuudesta 4/2021 vp eduskunnalle. Kutsun mukaan kuulemisen teemana on poliisitoimi ja jaosto pyytää asiantuntijaamme arvioimaan omaa sektoriamme koskevia selonteon linjauksia ja erityisesti asetetun tavoitetilan edellyttämiä resursseja. Esitämme sisäministeriön poliisiosasto asiantuntijalausuntona kunnioittavasti seuraavaa:

1. Yleistä

Valtioneuvoston selonteossa sisäisestä turvallisuudesta määritetään sisäisen turvallisuuden tavoitteet ja kehittämisen suunta alkaneelle vuosikymmenelle eduskunnan edellyttämässä tavalla. Sisäisen turvallisuuden kehittymistä ja kehittämistä tarkastellaan selonteossa suhteessa siihen, miten suomalaisen yhteiskunnan odotetaan muuttuvan osana Eurooppaa ja kansainvälistä yhteisöä. Selonteon tulevaisuustarkastelu ulottuu vuoteen 2030 asti.

Selonteossa kuvataan sisäiseen turvallisuuteen keskeisesti vaikuttavat sisäiset muutosvoimat sekä globaalit megatrendit, joilla kaikilla on heijastusvaikutuksensa poliisitoimintaan. Polarisaatio ja segrekaatiokehitys ruokkivat yhteiskunnallista levottomuutta, joka voi vahvistaa muun muassa jengiytymistä, väkivaltaisten ääriliikkeidenhoukuttelevuutta ja terrorismin uhkaa.

Selonteossa asetetaan tavoite varmistaa sisäisen turvallisuuden kehittyminen edelleen niin, että Suomi on entistä turvallisempi maa kaikille ihmisille ja ihmisryhmille. Selonteon edellytykset hyvälle turvallisuudelle[1] ovat kiinteästi sidoksissa poliisin käytössä oleviin resursseihin. Viranomaisten rahoitustarpeita koskevat asiat käsitellään ja niistä päätetään valtiontalouden menokehyksen puitteissa valtion talousarviossa ja julkisen talouden suunnitelmassa sovittaen ne yhteen muiden julkisen talouden menotarpeiden kanssa.

[1] Selonteon mukaan hyvä turvallisuus edellyttää 1. yhdenvertaisia ja laadukkaita palveluita, 2. hyviä väestösuhteita ja luottamusta, 3. ennaltaehkäisevää painotusta, tietoperusteisuutta ja laajaa yhteistyötä 4. riittäviä voimavaroja ja henkilöstön osaamista 5. uuden teknologian monipuolista hyödyntämistä sekä 6. ajantasaista lainsäädäntöä.

2. Sisäisen turvallisuuden selonteon linjaukset ja niiden vaikutukset poliisitoimintaan

Sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen todetaan olevan yksi tärkeimmistä valtion tehtävistä. Toimintaympäristössä on muutosvoimia, joiden nähdään jo nyt murentavan yhteiskunnan rakenteita. Poliisitoiminta ja sen kehittäminen vaativat pitkäjänteisestä ja suunnitelmallista toimintaa. Tempoilevuus esimerkiksi poliisin koulutuksen määrien suhteen vaikuttavat ja kertautuvat toiminnassa. Myös kertaluontoiset määrärahat lisätalousarviomenettelyn kautta haastavat pitkäjänteisen suunnittelun edellytyksiä.

Sisäisen turvallisuuden selonteossa asetetaan odotusarvoksi, että Suomi on vielä vuonna 2030 maailman turvallisin maa. On todettava, että poliisitoiminnalla on merkittävä vaikutuksensa yhteiskunnan vakauteen ja rakenteisiin sekä erityisesti niitä kohtaan tunnettuun luottamukseen.

Poliisitoiminnalla ylläpidetään myös yhteiskunnan arvoja ja yksilön suojattuja oikeushyviä. Väestön turvallisuus koostuu osaltaan siitä, miten paljon ihmiset kokevat rikoksia ja häiriöitä ja toisaalta siitä, miten nopeasti apua on saatavilla näiden sattuessa.

Sisäisen turvallisuuden palvelut tuotetaan selonteon tavoitteiden mukaisesti tehokkaasti, yhdenvertaisesti ja saavutettavasti kaikkialla Suomessa. Poliisitoimintaa on kehitetty tuottamaan nykyaikaisia, turvallisia ja kehittyviä palveluita. Poliisitoiminnan suurin haaste on pystyä tarjoamaan laadukkaita poliisipalveluita koko valtakunnan alueella. Koko väestön yhdenvertainen asema hälytyspalveluissa tarkoittaa mm. sitä, että nämä ovat hyväksyttävässä tasapainossa ympäri maan.

Poliisin tehtävänä on tuottaa turvallisuutta osana oikeusjärjestelmän laajempaa kokonaisuutta, ja siten myös oikeutta ja oikeusvarmuutta yhtäläisesti kaikille ihmisille. Yksi poliisitoiminnan luottamukseen vaikuttavista tekijöistä on se, että poliisi kykenee tosiasiallisesti huolehtimaan niistä tehtävistä, jotka sille on annettu. Poliisin toimintakenttä on laaja ja odotukset poliisia kohtaan ovat suuret. Toimintaympäristön muutosten myötä perinteisten rikosten rinnalle on tullut uusi rikosilmiöitä. Rikosten luonne on muuttunut yhä monimutkaisemmiksi ja niiden selvittäminen vaativat enemmän resursseja ja osaamista, eikä vähiten teknologisesta kehityksestä johtuen. Jos rikosten seuraamusjärjestelmän yleisestävyys heikentyy, voi seurauksena olla varjoyhteiskuntia, joissa omakäden oikeus ja segregaatiokehitys lisääntyvät.

Selonteossa tavoitellaan, että painopistettä siirretään yhä voimakkaammin korjaavista palveluista ennalta ehkäisyyn. Ennalta ehkäisevää toimintaa tehdään yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa ja yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Moniammatillisella yhteistyöllä saavutetaan sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja toiminnan tehokkuutta. Yksilön etu on se, että palvelutarpeisiin reagoidaan oikea-aikaisesti sekä tarvittaessa reagoidaan monen toimijan kanssa yhtäaikaisesti. Toimijoiden välisestä keskinäisriippuvuudesta johtuen, jos yhden ennalta estävän toiminnan ketjuun kuuluvan viranomaisen resurssit eivät riitä, heikentää se myös muiden toimijoiden tehokkuutta, sillä toiminnalla ei saavuteta tällöin sille asetettuja vaikutuksia.

3. Poliisitoiminnan resurssit suhteessa selonteon tavoitteisiin

Poliisitoiminnan rahoituksen resurssit tulee olla tasapainossa suhteessa poliisitoiminnalle asetettuihin vaatimuksiin ja ihmisten odotusarvoon saada tarpeitaan vastaavia poliisin palveluita. Selontekoa varten laadittujen arvioiden perusteella sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon tarpeisiin vastaaminen edellyttäisi niiden pysyvän rahoituksen tasokorotusta noin 10 prosentilla vuoden 2020 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Poliisin toimialan osalta tasokorotuksen tarve on korkeampi johtuen nykyisistä menopaineista, korjausvelasta ja kertaluontoisista rahoituksista lisätalousarvioiden kautta. Poliisitoimessa on edelleen merkittäviä menopaineita ICT:n kehittämisen, toimitilojen kunnon sekä operatiivisen kaluston ylläpidon johdosta.

Pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaan poliisien määrää nostetaan 7 500 henkilötyövuoteen ja lisäykseen on osoitettu rahoitus, ollen vuodesta 2023 eteenpäin 18 miljoonaa. Vuonna 2021 tavoitellaan nostoa 7 450 poliisihenkilötyövuoteen. Kuitenkin, poliisin rahoituksen perustason vajeesta ja pakollisten menojen kasvusta johtuen poliisin määrä saattaa kääntyä laskuun jo vuonna 2022 rahoitustasoa ei nosteta merkittävästi. Poliisin toiminnan luonteen ja menorakenteen johdosta pääasiallinen sopeuttamiskeino on henkilöstösidonnaiset menot. Poliisin menoista lähes 70 % kohdistuu henkilöstömenoihin. Jo nykytilassa siis edellytetään merkittäviä lisäresursseja poliisin pysyvän henkilöstömäärän säilyttämiseksi vuoden 2020 tasolla.

Sisäisen turvallisuuden selonteossa tavoitteena on 8200 poliisihenkilötyövuotta vuonna 2030. Tavoitteena on poliisien henkilötyövuosien nostaminen nykyiseltä tasolta asteittain vuosikymmenen lopulla. Valmistelun aikana on arvioitu poliisin määrärahatason tarpeen olevan 930 miljoonaa, mikäli poliisin miesten määrä nostetaan 8200 poliisihenkilötyövuoteen vuonna 2030. Arviossa on huomioitu ainoastaan poliisihenkilötyövuoden noston vaikutukset 8200 poliisihenkilötyövuoden tasolle.

Poliisi on mukana ennakoivasti kehittämässä ja monipuolisesti käyttämässä teknologiaa lainvalvonnassa. Esimerkiksi poliisin lupapalveluita on sähköistetty viime vuosina laajasti. Varsinkin passien ja henkilökorttien hakeminen on hyvä esimerkki siitä, mitä lupapalveluiden digitalisaatio voi tarkoittaa. Valtaosa voi hakea passin ja henkilökortin paikasta riippumatta ja vain pienessä osassa henkilöluvan hakeminen edellyttää käyntiä poliisin toimipisteessä.

Vaikka perinteisen poliisitoiminnan muotoja voidaan jatkuvasti kehittää edelleen hyödyntämällä teknologian esimerkiksi jatkossa tekoälyn tarjoamat mahdollisuudet, on operatiivinen poliisitoiminta edelleen ihmisvetoista, jossa julkista valtaa käytetään pääosin ilman automaatiota. Tehdyissä kehittämistoimissa on tehostamispotentiaali jo monin osin hyödynnetty aiempien määrärahaleikkauksien aikana. ICT-ja digitalisaatiokehittämisen myötä syntyy myös aina ylläpito- ja ylläpitävän kehittämisen tarvetta, mikä merkitsee kasvavia ict-kustannuksia. Lyhyellä tähtäimellä teknologisesta ratkaisusta voi syntyä ihmistyötä säästävää vaikutusta, mutta pitkällä aikavälillä tulee järjestelmää ylläpitää, kehittää ja uudistaa elinkaarensa päässä – kuten on jo havaittu.

4. Lopuksi

Selonteon linjauksissa on huomioitu nykytila suhteessa ennakoituun toimintaympäristöön vuonna 2030. Toteutuessaan linjaukset edistävät sisäistä turvallisuutta. Poliisitoiminnan osalta linjausten tavoitteen voidaan saavuttaa vain sillä, että tavoitteet ovat oikeassa suhteessa poliisitoiminnan resursseihin. Ilman lisäresurssointia poliisitoiminnalle asetetut tavoitteet uhkaavat jäädä toteutumatta ja toiminnalliset vaikutukset heijastua poliisin suorituskykyyn jo lyhyelläkin aikavälillä. Kansainvälisestä kehityksestä on nähtävissä, että jos suuntaan ei puututa nyt, voi olla tulevaisuudessa paluu edes nykyiseen turvallisuustilanteeseen olla mahdotonta.

Poliisin hyvä suorituskyky ja toimintavalmius, erityisesti kiireellisissä hälytystehtävissä, sekä kyky selvittää rikoksia, ylläpitää osaltaan kansalaisten luottamusta poliisiin, koko yhteiskuntaan ja sen vakauteen.

Lainsäädäntöneuvos Tiina Ferm, Poliisiosasto
Neuvotteleva virkamies Heidi Kankainen, Poliisiosasto